

Il Caffè “Küllük”

Derleyen: Rengigül Yaltırık Ural

RE Books Arts Rengigül Ural Kitaplığı'na kitap girişleri yaparken, hemen her kitabı incelemeye, araştırma yazılarımla ilgili olanları okumaya gayret ediyorum. Kıymetli büyüğüm, dostum Ord. Prof. Dr. Anna Masala'nın İtalyancaya çevirdiği “Feyzi Halıcı'nın Şiirleri” kitabını kayıt ederken beni çok güzel bir sürpriz beklemekteydi, iç sayfalarda: “Küllük Kahvesi” şiirinin Türkçesi ve İtalyancası.

Hemen aklıma kıymetli hocamız Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral ile yapmış olduğumuz, gelecek kuşaklar için bir belge niteliğindeki röportajımız geldi. “Bir Akademisyen Olarak Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral'ın Penceresinden” röportajımız Küllük Kahvesi ile başlıyordu ve RE Books Arts İnceleme-Araştırma- Röportaj bölümüne kayıtlı idi, Güncel Kadın Dergisi köşe yazımda da yayınlanmıştı. Bu derin kültüre önce Küllük Kahvesi'nin İtalyancasını okuyarak başlayalım isterim.

Il Caffè “Küllük”

Nella piazza di Bayazit negozi di tabaccai,
Sul tramvai donne una accanto all'altra.
Io vi conosco tutte quante, o donne...

Sono una forza di vivere, al mattino,
Gli allegri lavoratori della fabbriche.
Hanno sulla bocca le vivaci conzoni...
Dentro sono come bollenti samovar.

Solitudine sulle sedie tutte bianche,
(Agli ordini, signore, volete caffè o tè?)
Nel Caffè “Küllük” spira un folle vento.
È facile rimettersi nuovamente in cammino?

Le foglie si aprono per un giorno solo.
Si posa continuamente sudi loro un uccello,
È amore, non si scioglie nell'acqua come zucchero,
C'è un posto sul taxi collettivo per Topkapı.

Non potrebbe esser migliore l'odore di questo fumo,
Nel mio pugno tu eri un bel ramo di giuggiolo,
Come una luce venivosempre dietro di te.
Avresti dovuto trovarti su quel taxi azzurro.

Feyzi Halıcı'nın Şiirlerinden Seçmeler, İtalyancaya Çeviren Ord. Prof. Dr. Anna Masala

Kitabın “Sunuş” bölümünü İtalyan Kültür Merkezi müdürümüz Prof. Adelia Rispoli yazmış. Çok kültürlü, dirayetli, çalışkan, prensipli, disiplinli bir müdire hanımdı. Aldo Baldini de hocalarımızdan biriydi.

Henüz Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyordum. İtalyan Kültür, Fransız Kültür'e gidiyordum. İngiliz ve Amerikan Konsolosluklarının kütüphanelerine kayıtlıydım. Ankara Hacettepe'de okurken Fransız Kültür'e başlamıştım, İstanbul'da devam ediyordum. İtalyan Kültür'deki sınıfımızda çok sevimli, akıllı Galatasaray'da okuyan ve AFS bursu kazanmış Amerika'ya gitmeye hazırlanan sıra arkadaşım vardı. Derslerde zaman zaman muziplik yapar, minik kâğıtlara yazılar yazardı. Gülüşüm hoşuna giderdi. Bir keresinde hoca onun yerini bir sıra çapraz arkaya almıştı. Biraz utanmıştık. Yürüyüşü de dinamik ve hareketliydi. Kumral, parlak saçları güneşte parlıyordu, benden biraz daha uzun boylu idi. O zamanlar Boğaz'da Pizza Kupa yeni açılmıştı ve çok da popülerdi, lezzetliydi. Amerika'ya evlenip, birlikte gitmemizin güzel olacağını söylediğinde çok şaşırılmıştım. Londra'daki evlilik tekfinden sonraki hayatımda aldığım ikinci teklifti. Çok gençtik. İlk arkadaşlık teklifini de 13 yaşlarımdayken yine bir Galatasaraylı'dan almıştım. O Nişantaşılı idi, boylu boslu, dimdik yürüyen esmer bir erkekti. Akıllı, sakın, az konuşan. Benden yaşı büyük olduğu için çekiniyordum. İlk gençlik yıllarımda, her genç kız gibi yerli, yabancı erkeklerden evlilik ve arkadaşlık teklifleri aldım, o yıl Amerikan Konsolosluğu'nun kütüphanesinde görevli bir Amerikalı'dan da teklif almıştım, Levent'teki evimizi ziyaret etmişti, babam ve annemle tanışmıştı. Yıllar içerisinde, konu açıldığında annemin esprilerine güldüm. Yıllar sonra Nişantaşı'nda muayenehanesi olan, "Altın Eller" diye anılan doktorum Prof. Dr. Turgay Atasü, "Nişantaşılı gençler iyi beslendikleri, bilinçli ailelerince spora küçük yaşta yönlendirildikleri için Servi boylu, ağaç gibi dimdik yürürler, kendinden emindirler" demişti. Çok bilgili, görgülü, BJK'lı, müthiş zeki bir hekimdi. Nur içinde yatsın.

Türkiye'deki ve İngiltere'deki okullarımdan ve kültür merkezlerinden, kütüphanelerinden olduğu gibi İtalyan Kültür'deki eğitimlerimden, film gösterilerinden, müzik dinletilerinden, İtalya seyahatlerimden hep memnun kaldım. Kültür bence dünyadaki satın alınamayacak büyüklükteki bir hazine, varlık.

Beyazıt'ta Bir Kültür Ortamı

"Bir Akademisyen Olarak Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral'ın Penceresinden" röportajımız; "Muhterem Galatasaraylı Kardeşimiz Rengigül Hanımefendi'nin nazik daveti ile kendisinden gelen saygın soruları cevaplandırmaya çalıştım. Başarabildim mi bilemiyorum? Ancak doğruları aktarmak için günlerdir çalıştığımı belirtmek isterim.

Küllük Kahvesi, Bayezid Camii'nin Beyazıt'a bakan kapalı kapısı önüne konuşlandırılmıştır. Dedem Kesriyeli Mehmet Sıtkı Akozan 1936 yılında yayımlanan "KÜLLÜKNÂME" adlı kitabının önsözüne bu cümlelerle başlar. Ayrıca bu buluşma yerinin Küllük dışında; "Akademi", "Muallimler Bahçesi" gibi isimleri de vardır demiş Sabahattin Ali gibi. Ancak Küllük yıllara mal olmuş bir isim olarak güncelliği ve popüleritesini korumuştur. Önemli bir nokta da Küllüknâme'den önce, 1933'de "Dikenler" i yayımlamış dedem. Ne anlamlıdır ki bir dedemden bir diğerine kadim dostluk gösterisi tek cümle ile atfolmuş!

Ekim 2006'da sahaflardan çıkıp, İbrahim Müteferrika'nın eserlerinin başlıklarını içeren yazgının önünden geçip tarihi alana gelince bir heyecan oluşmuştu bende. Dün, 20 Ağustos 2021 Cuma günü özellikle tekrar aynı alanı ziyaret ettim ve önemli bir restorasyonun olduğu dikkatimi çekti. Sevinmiştim! Hiç olmazsa bu tarih dolu alanda geçmişi ve güzelliklerini korumak için emek veriliyor ve sanat, kültür ve tarih birikiminin ne kadar önemli olduğu anlaşılakta idi. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ve arkadaşlarına saygılarımı sunmadan geçemedim. Sağ cemahta ise Beyazıt Devlet Kütüphanesi derin anlamıyla heyecanımı tazelemişti.

İşli (1994) o dönemde kullanılan ve kitaplara geçen adı; “Bayezid Camii”nin güneye bakan ağaçlık, serin bir bölümünde bulunan Emin Efendi Lokantası ve halen dillerden düşmeyen Küllük Kahvesi bütün sanatçı, edebiyatçı ve akademisyenlerin önce yemek yedikleri sonra da çay, kahve içip birbirleriyle konuşup tartıştıkları bir edebî mahfil hâline dönüşür diye tanımlar bu kompozisyonu.

Yine Küllük Kahvesi; <https://www.sosyalbilimler.org> sayfasından dikkati çeken birkaç paragrafı nakletmek istiyorum; “Küllük Kahvesi”nin edebî açıdan önem kazanışı Cumhuriyet’in ilanından sonraya rastlıyor. 1920’li yıllarda salaş binasıyla var olduğu sanılan kahve eski Harbiye Nezareti binasının İstanbul Üniversitesi’ne verilmesiyle üniversite hocalarının, edebiyatçıların toplandıkları bir yer hâlini alır. 1939’da “Bayezid Medresesi”nin Belediye Kütüphanesi olarak açılması, Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nin ve Zeynep Hanım Konağı’nın (Fen ve Edebiyat Fakültesi) ve Sahaflar Çarşısı’nın bu civarda bulunuşu da eklenince bu yer edebiyatçı, akademisyen ve sanatçıların sıkça devam ettikleri bir mekân hâline gelmiş (Sökmen, 2012). Küllük, üniversitede okuyanlar ve civardaki kütüphanelerde bilgi haznelerini geliştirmek için vakit ayıranlar için vazgeçilmez bir mekânmış. Sabah erken saatlerde bu kişiler Küllük’te kahvaltılarını yapıp çaylarını içerler ve ardından da her biri kendi işine koyulmuş. Bildiğimiz gibi 1933’de Üniversite Reformu yapılıyor ve sonrasında da yurt dışından davet edilen yabancı hocalar da buraya gelmeye başlıyor. Ayvazoğlu 2010’da yayımladığı eserinde; üniversite hocaları, son derslerini verdikten sonra soluğu Küllük’te alıyorlarmış şeklinde bu anlamlı dinamizmi tasvir ediyor. “Akabinde gazeteciler, şairler ve yazarlar da Küllük’teki yerlerini alıyor, sanat ve kültür devinimi üst düzeye çıkıyordu” diyor Ayvazoğlu.

Rahmetli validem, Sıtkı dedemin en küçük kızı avukat Neşe’e Füsün (Akozan) Doral’ın bahsettiği ve de Sökmen’in 2021’de yayımladığı eserinde Tarık Buğra, Ali Nihad Tarlan, Rıfkı Melûl Meriç, Mükrimin Halil Yinanç, Selim Nüzhet gibi otoritelerle aynı masada oturabiliyor olmanın Küllük Kahvesi’nin nasıl bir eğitim ve öğretim mekânı olduğu anlatılmaktadır. Gelelim rahmetli dedem Kesriyeli Mehmet Sıtkı Akozan’a: Aynı sayfada bahsedildiği üzere “Küllük Kahvesi”nin müdavimlerinden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi genel sekreteri şair Kesriyeli Mehmet Sıtkı Akozan’ın “Küllüknâme” adlı bir şiiri bulunmaktadır. Küllük Kahvesi’nin müdavimlerinin ve bu müdavimlerin bazı özelliklerinin belirlenmesinde “Küllüknâme” şiiri büyük önem taşımaktadır.

Yusuf Çağlar, Türk Edebiyatı dergisindeki yazısında Kesriyeli Mehmet Sıtkı Akozan’ın bu şiirine yer vermiştir. Y. Çağlar, 2011’deki eserinde ve Türk Edebiyatı Dergisi’nde “Bir Zamanlar Bir Küllük Vardı”da bu bilgilere sahip olma şansına eriştik der. Küllük yerleşkesine tekrar dönmek istiyorum; Tarık Buğra bir yazısında kahveyi şu sözlerle anlatır: “Bu bir kahvedir; Beyazıt’ta meydanın sağ tarafında, içerlek bir şey. Oraya, Küllük derler. Küllük’ün geniş bir bahçesi, bahçesinde de yaşlı ihlamur ağaçları, dalyan boylu akasya ve kestane ağaçları vardır”.

“1940 kuşağı olarak kabul edilen bütün edebiyatçılar bu mekânı yazılarında Küllük’ten izler ve etkiler şeklinde günümüze yansıtmışlardır. Şair Sıtkı Akozan “Küllüknâme” isimli uzun bir şiir yazdı ve bu şiiri küçük bir kitap olarak yayımladı. Şiirin beyitlerinden biri şöyle:

“Sanmayın âvâre bülbüller gibi güllükteyiz
Biz yanık bir kor gibi sabah akşam Küllükteyiz”

“Küllüknâme” kitabının kapağında ise şu beyit yer alır:

“Bir demet güldür takılmış göğsüne İstanbul’un
Ey sabâ sen de konakla bir gün uğrarsa yolun”

Özellikle tekrar etmekte yarar var; “Sanmayın âvâre bülbüller gibi güllükteyiz/ Biz yanık bir kor gibi akşam sabah Küllük'teyiz” beytiyle başlayan Küllüknâme adlı manzumesinde, bu kahvenin sayı olarak neredeyse 120'yi geçen 1930'lardaki ünlü müdavimlerini en belirgin özelliklerine işaret ederek anlatmıştır rahmetli. Sabahattin Ali'nin de dile getirdiği gibi, rahmetli dedem yazdığı önsözünde, yukarıda da dile getirdiğim gibi “Muallimler Bahçesi” ve “Akademi” diye de anıldığından söz eder Küllük'ten. Bu nezih yere sık sık uğrayan ünlü isimlerden bazıları, Akozan'a göre şu değerli kişilermiş: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Mükrimin Halil Yinanç, Rifki Melûl Meriç, Ali Canip Yöntem, Hilmi Ziya Ülken, Peyami Safa (vefatından sonra eşi Sevim Hanımefendi'nin yaz aylarını Büyükkada Anadolu Kulübü'nde geçirdiğini arkadaşımız Şanda'dan öğrenmiştim), Kilisli Rifat Bilge, Kenan Hulusi Koray, Reşad Nuri Güntekin, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Sadri Ethem Ertem, Nurullah Ataç, Neyzen Tevfik, İbrahim Alaeddin Gövsa, Agâh Sırrı Levend (yeğeni İlçin Kıray Hanımefendi'nin kızı Şanda Kıray, Büyükkada Anadolu Kulübü'nden aile dostumuzdur, kendisinden tüm isimlerde hata yapmamak için destek aldım), Abdülhak Hâmid, Yahya Kemal, Midhat Cemal Kuntay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Ahmet Muhip Dıranas, Hâlit Fahri Ozansoy, Reşat Ekrem Koçu, Sabri Esat Siyavuşgil...

Ayvazoğlu 2010'da yayımladığı eserinde tek tek bilgi hazinemize kazandırmıştı bu eşsiz verileri. Bu değerli isimlerden birkaç tanesinden rahmetli validem kendisiyle kahve içerken yaptığımız edebiyat sohbetlerinde bahsetmiş ve 1945'lerde Aksaray-Laleli'de oturdukları Kanatlı apartmanında Mükrimin Halil, Mahmud Kemal İnal, Yahya Kemal, Reşat Ekrem Koçu gibi değerlerin evlerine geldiklerini anlatmış, kendilerini yakından tanıma fırsatı bulduğunu iletmışti. Ayrıca Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon'u, Akbaba Dergisi döneminde Büyükkada Anadolu Kulübü'nde 1960'lı yıllarda bizzat tanıma fırsatım olmuş, aralarında Samet Ağaoğlu, Esat Mahmut Karakurt'un da bulunduğu sohbet toplantılarındaki atışmalara ana bahçede yer alan havuzun kenarındaki yakın masalardan birinde oturarak kulak misafiri olurdum. Her üçü de aile dostlarımızdı. Daha sonra, 3 yıl boyunca çalışıp, editörlüğünü yaptığım ve 2020 yılında ATAMIZ'ın kurduğu Anadolu Kulübü tarafından yayımlanan “Anılarla Anadolu Kulübü” başlıklı kitabımda Orhan Seyfi'nin torunu, eşim Esra ve benim arkadaşımız olan Yeşim Çorluhan'nın dedesiyle ilgili bir bölümü derlemiş Orhon ve Ortaç üstatları arkadaşımız Yeşim'in dilinden aktarma fırsatı bulmuştum. Daha sonraları, Beyazıt Meydanı'nın görkemli dönemlerinde, rahmetli babam Seyfi Doral'ın bana aktardıklarına göre; 1936'da açılan Marmara Sineması, ismini taşıdığım diğer dedem Mahmut Nedim Doral ve ortağı Mustafa Saraçer'e aitti. Dönemin en önemli filmlerinin oynatıldığı, entelektüel zümrenin takım elbiseleri ile localarda yer aldığı İstanbul'un güzide sinemalarındandı. 1960lı yıllarda ailem bazı Cuma akşamları bana ayrılan balkonun ilk sırasındaki, 1 numaralı koltukta yerimi alır, yeni vizyona girmiş filmleri seyretmem için Marmara Sineması'na götürürdü. Ayrıca ayda bir Erkan Yolaç programını sunar çok ilgi görürdü. Kapıda duran uzun boylu, yapılı İbrahim Efendi koca sinemada kuş uçurtmazdı. O günlerde en üst katta Küllük adlı kiraathane mevcuttu ve belki de Küllük, tarihini bu ortamda İstanbul Üniversitesi'nin güzide öğrencilerinin buluşma ortamı olarak Marmara Sineması en üst katında devam ettirdi. Çocukluğum hemen arkada Mimar Kemalettin Mahallesi, Turanlı sokaktaki aile apartmanımız olan Doral apartmanında geçmişti. Yapımı 1933'te bitmiş olan bu beş katlı muhteşem bina dedem Mahmut Nedim Doral tarafından yaptırılmış. Her iki dedemin ve ecdatlarımızın ruhları şad olsun. Hayatta olanlara da sağlık ve uzun ömürler temenni ediyorum. Bu arada Mehmed Ali Yıldız, 2015 de Mavi Atlas'ta yayımlanan “Beyazıt'ta Bir Kültür Ortamı: Küllük Kahvesi”nde aktardığım bilgilerin çoğunu toparlamış. Bu değerli eseri refere eden muhterem Rengigül Kardeşimiz'e, dedemi ve “Küllük” adını içleştirme fırsatı verdiği için gönülden teşekkürlerimi iletiyorum.”

Beyazıt Meydanı

Kıymetli Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral Hoca'mız ile yapmış olduğumuz röportajımızın bütünü okuyabilir, konumuzla ilgili Bedri Rahmi Eyüboğlu "Rahmi" adını kullanmadan çizdiği çınarı, nadir görülebilecek aile yadigarı fotoğrafları inceleyebilirsiniz.

Beyazıt Meydanı'nın, üniversitenin dili olsa kim bilir bizlere neler anlatırdı 1453'ten itibaren.

"1453'ten Günümüze İstanbul Üniversitesi" kitabını bana Doç. Dr. Ergün Yolcu, Semahat Hanım'ın Fahri Doktora merasimi çalışmaları sırasında Merkez Bina PR ofisinde takdim etmiş, saygıyla içtenlikle ağırlamışlardı. Bizden yıllar sonra İÜ Bülteni ve çalışmalarına şahit olmaktan memnun olmuştum. 1453 ile ilgili bir aile anım olmasa da 1800'lerin sonundan itibaren aile hayatımızda yer almış, köklü bir eğitim kurumu. Babam ve sülalemizdeki büyüklerimizin mezun olduğu, benim Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu, Prof. Dr. Fikri Şenocak, Prof. Dr. Akın İlkin döneminde vazifeye başladığım ilk işim. Üniversite açılış törenleri, doktora ve fahri doktora törenleri, Senato toplantıları, Profesörler Evi'ndeki leziz yemeklerle bilimsel dostane, saygılı, eğitici sohbetler, bahçesindeki ağaçlı yoldan yürüyerek PR ofisimizdeki çalışmalarımız, yabancı üniversitelerin rektör, dekan, öğretim üyelerini ağırlama, İstanbul'u tanıtmaya gezileri, öğrencilere konferanslar, İ.Ü. Bülteni çalışmaları... Feyhman Duran Atölyesi, Güzin Hanım'ın vefatı sonrası Yeddiemin çalışmaları... Roma Üniversitesi'ndeki Atatürk Haftası, Ord. Prof. Dr. Anna Masala ile çalışmalar... Çok güzel ve verimli yıllardı benim için. Sonra Sandoz. Sonra Koç. Geçen ay Doktor Bey'i (Dr. Edgar Poffet) Saint Esprit Katedrali'nden uğurladık. Öncesi ve sonrasında Sandozlu dostlarla ne güzel anılar biriktirmiş olduğumuzu konuştuk Ersin ile. Avluda İstanbul Üniversitesi PR ofisimizin kurucusu sevgili Semiha Baban ile kucaklaştık. Benimle ilgili tatlı bir anısını anlattı. 1980'den itibaren böyle bilgili, görgülü, mütevazı büyüklerimden öğrendiklerimi, özümstediklerimi aktarabilmek de büyük mutluluk ve şans.

Annemin babaannesi Rengigül Hanım'ın gelin çıktığı konak Cumhuriyet döneminde üniversitenin bir birimi olmuş, gelin geldiği konak da işgal yıllarında Komutan Trikoupis'in karargahı olmuş. Babaannem Nevzat Hanım'ın, dedem Eyüp Bey'in, babam Prof. Dr. Faik Yaltırık'ın, aile büyüklerimizin, benim ve Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral Hoca'mızın anılarıyla bütünleşen; arşivimde yer alan, Taha Toros Arşivi'ne kayıtlı, Arkitekt'te yayınlanan "Beyazıt Meydanı II Küllük Kahvesi"ni, o dönemin ruhunu, öncesine de atıfta bulunarak ne güzel yansıtmış Emin Nedret İşli. Yazıda geçen Salah Birsal, Suadiye'deki apartmanımızda bizden önce oturmuş. "Katman Katman Suadiye" pdf kitabım tamamlanmak üzere. Salah Bey'in nice özelliğini okuyacağız hep birlikte.

"Beyazıt Meydanı II Küllük Kahvesi" - Emin Nedret İşli

"Beyazıt Meydanı İstanbul'un şehir ulaşımı açısından en önemli meydanlarından biri olduğu gibi kültürel ve siyasi olaylar yönünden de çok önemli bir meydandır. Suriçi İstanbul'un merkezi bir noktasında bulunuşu 19- yüzyıldan itibaren bu semtin siyasi ve kültürel bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Yine meydanın hemen yakınında bulunan Kapalıçarşı büyük bir ticaret merkezi olmasıyla ünlenmiştir. İstanbul'u ziyaret eden hemen hemen bütün yabancıların, tüccarların ilk gezmek, görmek ve alışveriş etmek istedikleri ticaret merkezinin kapılarının açıldığı yer Beyazıt Meydanı idi.

Onun içindir ki sahaflar, hakkaklar, kâğıtçılar, bu meydanın civarına yerleşmişlerdi. 19 yüzyılın ikinci yarısından sonra meydan ve civarı önce askeri ve siyasi bir kimlik kazanır. Bu tarihlere kadar ayakta duran Fatih'in yaptırdığı Eski Saray artık harap olmuş ve önemini kaybetmişti. İşte 1864'te Şehremaneti tarafından meydanın kuzeyinde bulunan Eski Saray binaları yıktırılarak yerine Balyan ailesinden Sarkis Bey'e "Daire-i Umur-ı Askeriye" adıyla Harbiye Nezareti binası (Bugün İstanbul Üniversitesi) yaptırılır. Bu yıllardan itibaren meydanın kimliğini askeri hadiseler belirleyecektir.

Kültürel gelişmeler ise 1884 yılında civar halkın ahır olarak kullandığı imaret onarılıp Beyazıt Umumi Kütüphanesi adı altında açılmasıyla başlar. Fakat bu tarihten sonra uzun bir zaman başka akademik bir gelişme göze çarpmaz. Beyazıt Meydanı'nda 1884'ten II. Meşrutiyet'e kadar görülecek olan olaylar kurban için koyun pazarı kurulması gibi gelenekselliklerin dışında hep siyasi ve askeridir.

1869 yılında kuruluşu Abdülaziz tarafından tasdik edilerek 20 Şubat 1870 tarihinde büyük bir törenle açılan Darülfünûn-ı Osmani 21 Ağustos 1909 günü Beyazıt Meydanı'nın Vezneciler tarafındaki Yusuf Kamil Paşa'nın hanımı Zeyneb Hanım konağına yerleşir. Gene 1909 yılında Beyazıt Umumi Kütüphanesi'nin yanında Dış Tabibleri Mektebi (şimdi Beyazıt Devlet Kitaplığı binası) açılır. Bu gelişmelere paralel olarak civardaki Soğanağa, Çarşıkapı, Vezneciler gibi yerlerde paşa konakları yerlerini akademisyenlerin oturdukları binalar halini alır. 1910-1920 yılları arasında siyasi pek çok olaya ve İttihatçı şeflerin toplu tüfekli nutuklarına, savaştan savaşa koşan "Gönüllü Alayları"nın resmi geçidine şahit olan meydan yeni Cumhuriyet'in dinamik Şehremaneti'nin ilk el attığı yerlerden biri olmuştur.

Beyazıt Meydanı'nın askeri ve siyasi kimliğini değiştiren asıl olay Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra İngilizlerin boşalttıkları Harbiye binasının Darülfünûn olarak tahsis edilmesidir. Böylece meydan dört taraftan kültürel ve bilimsel kuruluşlar ile çepçevre sarılmış oluyordu. Kısa bir zaman sonra harap Beyazıt Medresesi de Belediye Kütüphanesi adıyla açılacaktı, ihtiyar genç bütün bilgin ve sanatçı kişilerin buluştukları yerler yine bu meydan içinde idi. Sahaflar Çarşısı, Medresetü'l Kuzzat (Şimdiki Üniversite Kütüphanesi), Belediye Kütüphanesi, Küllük Kahvesi gibi yerler kitaba, edebiyata, sanata meraklı kimselerin toplantı merkezlerini oluşturuyordu. Mecanin-i Kütüp (Kitap delisi) denilen kimselerin bütün saatlerini geçindikleri efsanevi bir yerdi Sahaflar Çarşısı. Sanat ve edebiyat düşkünü kimselerin, her meslekten kalem erbabının, genç-ihtiyar üniversite hocalarının ve tiryakilerin uğradığı yer ise Küllük Kahvesi idi.

Küllük Kahvesi Beyazıt Camisi'ne bitişik daha çok yazlık sayılabilecek bir kahvehaneydi. Hakkında manzum "Küllüknâme" adıyla bir tarihçe yazılmış olan bu yer için Sıtkı Akozan "İstanbul'da Küllük Beyazıt Camisi'nin türbe kapısı dışında, körfez şeklinde ve bahçemsi bir yerdir. Burası Beyazıt semtinin mütevacı, fakat çok güzel bir köşesidir. Bilhassa yaz tatilinde üniversite ve lise hocalarıyla memleketin birçok fikir ve sanat adamlarının uğrağıdır. Bu köşenin üç adı var: Muallimler Bahçesi, Akademi, Küllük; en meşhuru Küllük'tür." der ve meşhur Küllüknâme'sine şu satırlarla başlar:

"Sanmayın âvâre bülbüller gibi güllükdeyiz / Biz yanık bir kor gibi akşam sabah Küllükteyiz / Yaz gelir, süsler güneşler Bâyezid meydânını / Bunda, şâirler Fuzûli'nin okur divânını / Bunda, Nefi yükselir, Bâkî geçer, Nâbî düşer / Söylenir lâkin Nedim bir şâiri fevkalbeşer."

Sıtkı Akozan bu girizgâhtan sonra Küllük Kahvesi'ne gelen meşhur bütün insanların birer mısra ile isimlerini vererek ve onlar için bir nükte kondurarak destansı bir liste vermektedir.

"Bunda, haccülekbera verdi karar İbnül'emin / Bunda, takrir etti ilmünnâsı ezber Mükrimin / Bunda, almıştır Melül Rıfki icazetpâyesi/ Bunda, Bâkî'ye bayat verdi melâmet sâyesi" şeklinde ismini zikrettiği kimselerin ancak yakın çevrelerinde olanların bilebildikleri özelliklerini nükte malzemesi yaparak ya da, "Takmadık şîrin henüz kır saçma elmas tarak / Gerçi tuttuk Hâmid'e mazmun için hayli çanak / Biz ne Yahyâ'dan Kemâl umduk, ne Mithat'tan Cemâl/ Hikmet'i Nazm eyleyen şâirde kaldı ihtimâl" gibilerden isimleri ile sözcük oyunları yaratarak Küllük müdavimlerini anlatmaktaydı. Hakkında yazılan yazılar bu manzum tarihçe ile kalmayan İstanbul'un tek kahvesidir Küllük. Buraya gelip giden kimseler yazılarında her vesile ile buradan söz ederler. Bunlardan biri Nevzad Sudi'dir ki "Küllük Anıları" isimli genişçe bir kitap kaleme almıştır. Bir diğeri de Salâh Birseldir. Salah Birseldir ise "Kahveler Kitabı" isimli eserin de "Küllük Kahvesi Beyazıt Camii'nin Aksaray'a bakan kapısı altında, kuytu, koltukaltı bir yerdir. Çınar ve atkestanelerinin serinliği altına sığınmıştır. Ortadan bir yol ikiye böler burayı. Sağda Emin Efendi Lokantası ve kahvenin kışık salaşpurluğu vardır" diye tarif eder.

Bu arada Küllük Kahvesi yazısına bir parantez açan “Salâh Bey Tarihi” yazarı Emin Efendi Lokantası hakkında da şu bilgileri verir: “Lokantayı Emin Usta adında Bolulu bir aşçı işletir. Mütareke yıllarında açılan aşevinde o vakitler bir kap et yemeğiyle pilavdan başka bir şey bulunmaz. Kısa bir süre sonra Beyazıt’ın en namlı tıkinma yerlerinden biri olan Emin Efendi Lokantası en parlak çağını 1930-1945 yıllarında yaşamış ve 1950’ye doğru kapanmıştır.”

Küllük, hakkında yayınlanan eserler dışında bir edebiyat dergisine isim olmuştur. 1940 yılında Abidin Dino, Alaeddin Hakgüder ile birlikte “Küllük” adında bir dergi çıkarmıştır. Bir sayı yayınlanabilen bu derginin ilk ve tek sayısında Orhan Veli’nin; “Alnımdaki bıçak yarası / Senin yüzünden / Taba kam senin yadigârın” dizeleriyle başlayan “Tahattur” isimli şiiri büyük ve iri puntolar ile ilk sayfada yayınlanır. Ve dahi yayınlanır yayınlanmaz -rivayete göre bu şiir yüzünden- Dahiliye Vekâleti emri ile dergi kapatılır. Zira o sıralarda İstanbul bir tütün yolsuzluğu ile çalkalanmaktadır. Tabaka gibi duhan alat ve edevatını kinayeli bir biçimde zikretmek hükümet tarafından hoş görülmez.

Bu kahvenin müdavimleri arasında pek çok ünlü kişi vardır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Mükrimin Halil Yınanç, Rıfki Melûl Meriç, Doktor Nihad, Şemseddin Reşad, Kâzım Nâmi Duru, Burhan Ümit, Ali Canib Yöntem, Selim Nüzhet Gerçek, M. Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Peyami Sefa, Sadettin Nüzhet Ergun, Ferit Kam, Kilisli Rıfat, Ken’an Hulusi, Hüsnü Hamit Ongunsu, Haydar Niyazi, Rıdvan Nafiz Ergüder, Reşad Nuri Güntekin, Şevket Aziz Kansu, Avni Başman, Mehmed Fuad Köprülü, Şemseddin Günaltay, Lütfi Ömer Barkan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Akdes Nimet Kurat, Sadri Ethem Ertem, Nurullah Ataç, Enver Behnan Şapolyo, Emin Alî Çavlı, Ahmet Refik Altınay, Mesut Cemil Tel, Neyzen Tevfik, Reşid Rahmetî Arat, Ragıp Özdem, Ziya Fahri Fındıkoğlu, İbrahim Alâeddin Gövsa, Ercüment Ekrem Talu, Ağâh Sırrı Levent, Fatih Gökmen, Necmettin Halil Onan, Yunus Kazım Koni, Hamamcıoğlu İhsan, Hikmet Feridun Es, Tevfik Kut, Muhsin Ertuğrul, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Tahir Kudsi Makal, Salih Zeki Aktay, Tevfik Yaliner, Ahmet Muhip Dranas, Halit Fahri Ozansoy, M. Behçet Yazar, Cemal Nadir Güler, Burhan Felek, Osman Cemal Kaygılı, Nazım Hikmet, Vâlâ Nurettin Vâ-Nû, Refik Ahmet Sevengil, Ethem İzzet Benice, Abidin Da- ver, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Hakkı Sühâ Gezgin, Turhan Tan, Mazhar Osman, Ekrem Reşit Rey, Reşat Ekrem Koçu, Suût Y. Ebusuudoğlu, Ahmed Caferoğlu, Enver Ziya Karal, Profesör Vehbi Eralp, Kâzım Esat, İsmail Suat Gürkan, Yaşar Nabi Nayır, Hıfzı Veldet Velidecleoğlu, Hilmi Ömer Buddha, Çallı İbrahim, Şevket Rado, Prof. Türkan Rado, Prof. Süheyla Bayrav, Orhan Veli, Abidin Dino, Arif Dino, Orhon Murat Arıburnu, Sait Faik Abasıyanık, Oktay Akbal gibi kimseler Küllük müdavimleri sayılırlar. Bu ismi geçen kimselerden bazıları burada bir gurup oluşturmuş ya da çevrelerindeki ekip ile kahveye dahil olmuşlardır. Rasim Özdenören’in de eski üstadlardan naklettiğine göre Küllük müdavimleri üç sınıfa ayrılıyor. Bunlar; 1. Nizam-ı âlem taifesi (Dünya’ya nizam verenler, Yahya Kemal gibi üstadlar), 2. Esafil-i Şark taifesi (Şarkın sefilleri: yoksul düşkün entelektüeller), 3. Şiş taifesi (Birinci ve ikinci gruba dahil olmayan Küllük’e sadece çay-kahve içmek, tavla oynamak için gelenler) imiş. Küllük Kahvesi, Emin Efendi Lokantası ve civarın estetik dokusu 1950 sonrası yıkıp yok etmenin “imar” tabiriyle karşılandığı -müşahhas tekrarını Dalan zamanında yaşadığımız gibi- bir dönemde yıkılıp tarihin derinliklerine gömüldüler.

Küllükname

Sanmayın âvâre bülbüller gibi güllükdeyiz
Biz yanık bir kor gibi akşam sabah Küllükteyiz
Yaz gelir, süsler güneşler Bâyezid meydânını
Bunda, şairler Fuzûlî’nin okur divânını
Bunda, Nef ’i yükselir, Baki geçer, Nâbî düşer
Söylenir lâkin Nedim bir şâiri fevkalbeşer
Bunda, haccül’ekbere verdi karar İbnül’emin
Bunda, takrir etti ilmünnâsi ezber Mükrimin
Bunda, almıştır Melûl Rıfki icâzetzâyesi
Bunda, Bâki ’ye hayat verdi melâmet sâyesi

Bunda, giymiştir Ahunt kaftanını Doktor Nihad
Bunda, imân eylemiştir Ranta Şemseddin Reşad
Bunda, almıştır felekten Kâzım Nami kâm
Bunda, gönderdik müderris Macid'e içden selâm
Bunda, tetviç etti Yûnus Emre'yi Burhan Ümit
Bunda, oldu Canib'e candan Selim Nüzhet mürit
Bunda, sivrildi sakalı ordinaryüs Kesler'in
Dinledik mânâsını Ekrem Besim'den seslerin
Bunda, Raybenbab lojistik ilmini neşreyledi
Bunda, bir akşam Şekip Tunç ben Gâzâliyim dedi
Bunda, can verdi yeni mâbuduna Hilmi Ziya
Bekledik hicran ile durduk Peyâm'î'den Sefa
Bunda, Sadettin Nüzhet Sâmih'e örmüştü tuğ
Bunda, öğrendik büyük üstat Ferit Kam'dan Tuyuğ
Bunda, vahyoldu Kilisli Rifat'a remzi fülûs
Bunda, çakmıştır Haberci Rasime Ken'an Hulûs
Bir zamanlar bunda kurdu Hüsnü Hamit konferans
Re'yini Haydar Niyazi verdi ilk önce avans
Bunda, sakindir Yürük bakmaz muhite karşı sert
Gilgameş efsânesinden vâzeder Doktor Bosert
Bunda, Rıdvan Nafiz'e etti maiyyet iktida
Bunda, ummuştu Ali Haydar elifbadan vefa
Bunda, almıştır Reşad Nuri gönüllerden haraç
Bunda, giydirdi Şevket Aziz tılsımlı taç
Berlinin ufkundan alsın Avni Başman son hızı
Bay Cevad oldu maârif ufkunun bir yıldızı
Bunda, yazmıştır doçentler Köprülü destânını
Bizde, şâmâni olup andık ilahin tânmı
Bunda, Şemseddin Günaltay şire vermişti cevâz
Alamadık lâkin doçent Lütfi Ömer'den imtiyaz
Çarşılı oğlu gönül yaylasına kurdu otağ
Bir tekerrürdür dedi tarih Akdes yazdı çağ
Sadri Ethem bunda kalmıştı bizimle haşhaşa
Bunda, Nurullah Ataç eş dostu tutmuştur taşa
Bunda, çekmiştir palavra tarzına Behnân set
Hep Emin Âli'den almıştır alev Ateş Memet
Bunda, ilhamlar derer geldikçe Gâlip Bahtiyar
Zanneder Avni Yağız Hristostadır çamlar arar
Bunda, rüzgârlar yeşil dallarda cansız rakseder
Yorgun akşamlar bize Ahmet Refik'ten bahseder
Bunda, ses verdi susan mızrabına Mesut Cemil
Bunda, Tefvik nâyma nefheyledi bir başka dil
Bunda, yâroudu bize candan Salâhettin Topay
Bunda, taktık şevkile Mahmut Ok'a bir kutlu yay
Bunda, ilanı reşadet etti Doktor Rahmetî
Bunda, sabit oldu Ragıp Özdem'in kudsiyyeti
Bunda, almıştır müfettiş Kadri Balzak'tan ruûs
Takmadı hür göğsüne Cafer Kılıç zilfi arûs
Bunda, olmuştur Vefa iklimina Osman Emir
Bunda, Saffet Şava oldu bahtiyarlık destegir
Bunda, pey sürdürdü Ziya Fahri matâi şöhrete
Bunda, konmuştur doçentlik tâcı şişman Nusret'e

Bunda, hatmetti gönül destanını Halit Oğuz
Çaldı İbrahim Alaeddin bize telsiz kopuz
Bunda, yükseldi velilik burcuna Bay Ercüment
Bunda, olmuştur hayatın sırrına Agâh Levent
Bunda, anlattı Fatin yıldızların esrarını
Bunda, atmıştır Niyazi son dübârâ zârını
Bunda, Necmeddin Halil'e saçdı yıldızlar ışık
Bunda, Yunus Kâzım 'a sundu çiçek bir sarmaşık
Bunda, konmuştur Hamamcıoğlu İhsânın adı
Yazmamışsa küllüğü Hikmet Feridun atladı
Bunda bir şâir unutmuş kendini ey Akozan
Yani Küllükte bu yıl bir pastural destan yazan
Vermesin varsın Mühürdâroğlu yaylasında yer
Bunda bir mahmur sabahın kahvesi dünya değer
Şimdi Tefrik Kut şef oldu beldenin irfânına
Tıktı ot bir hamlede cehlin o korkunç çânma
Muhsin Ertuğrul, neden bu sahneyi ihmal eder
Oynasın Darülbedayi böyle bir zengin eser
Sıtkı Akozan

KÜLLÜKNAME

“Osmanlıcada “name”nin girmediği yer yoktu. Şehname’den başlayarak Salname’ye kadar yüzlerce kelimenin ardında “name”yi bulmak mümkündü. Bugün bile başımız sıkılınca emirnameyi, ihbarnameyi, beyannameyi, sulhnameyi, ibranameyi, şikâyetnameyi kullan maktan geri kalmıyoruz. Çünkü onun öz Türkçe karşılığı olan bitti, başka kelimelere kolay kolay takılmıyor. Fakat name, şu veya bu kelimeye kuyruk olmakla kalmazdı, eski devirlerde esirî bir sorguçu gibi kafeslerden süzülüp aşk esiri genç kızların, genç kadınların yürekleri üstünde yer alırdı. Namesiz klasik aşk, kanatsız kuş gibi muhayyeleye (Hayal kurma yetisi) aykırı düşen bir şeydir.

Değerli şairlerimizden Sıtkı Akozan’ın ((1890- 1948) II. Meşrutiyet’ten sonra edebiyat âleminde ismini duyurmuş, şair, yazar) yazıp bastırıldığı Küllükname işte bu sebeple büyük bir dikkat uyandırdı ve bize geçmiş gün şairlerinin Zenannamelerini, Hubannamelerini, Visalnamelerini, Hamsenamelerini, Hamzanamelerini hatta Hamamcıoğlu İhsan bir şaheser olan Hamsinamesi’ni hatırlattı. Küllükname’de yeni ağza eski tat sunan taze ve taptaze bir çeşni var. Sıtkı Akozan bir yandan Fuzuli’nin meşhur Bağdat kasidesinden, bir yandan da Ruhi’nin manzum namesinden ilham alarak şu eseri yazdığı hâlde orijinaliteden uzak kalmamış ve eskilik içinde gerçekten yenilik göstermiştir. Rahmetli Fuzuli: “Bundadır marufe sermenzil, cuneyde cilvegâh Bundadır Behlûl’e zincir-i cünun, Mansur’a dâr” diye başlayıp birçok “bunda”larla Bağdat’ı tasvir ettiği gibi Sıtkı Akozan da tam elli üç “bunda” ile Küllük’ün İstanbul irfan âlemi üzerindeki tesirini tespit ediyor. Gene rahmetli Ruhi Şamdan mı Halep’ten Bağdat’a gönderdiği manzum mektupta birçok dostunun adını sıralamış ve o devirde Bağdat’ın tanınmış bütün şairlerini, müteşairlerini, âlimlerini, cahillerini gelecek nesillere öğretmişti, Sıtkı Akozan da hemen hemen aynı şeyi yapıyor ve bugün İstanbul’da yaşayan şair, muharrir, muallim, doçent, profesör, ressam, edip, musikişinas, kaç kişi varsa hepsini birer mısranın kucağına koyarak istikbalin dudaklarına atıyor. Eserin kıymeti buradadır. Ve bu Küllükname, yarının bugünü tanımasını kolaylaştıracak şuh vesikalardan bir parçadır.

Beyazıt Meydanı’nda Küllük adını yaşayan bir hars bahçesi bulun duğunu hepimize müjdelediğinden dolayı şair Sıtkı Akozan’a teşekkür ederiz.

Biz Le Conte de Lisle (1818-1894, Parnasçuların önde gelen Fransız şairi), Laprede (Victor de Laprade: (1812-1883) Fransız şair), Baudelaire (1821-1867, Fransız simbolist şair, eleştirmen) gibi şairlerin gazinolarında, barlarda toplanıp edebî mektepler kurduklarını ve Muallim Naci devri şairlerinin de Çaycı Reşit'in dükkânında mazmun avladıklarını biliyorduk ama bugünün sanatkârlarını "mağrur inifrat" âleminde yaşarlar sanıyorduk, meğer onlar da Küllük'te toplanıyorlarmış. Şiirin, resmin, musikinin, felsefenin, gazeteciliğin yüzü suyu hürmetine şu Küllük güllük olur inşallah!.. 5 Haziran 1936",

"M. Turhan Tan: (7 Mart 1885- 25 Aralık 1939) Asıl adı Mehmet Samih Fethi'dir. 1885 yılında babası Ahmet Fethi Bey'in İstinaf Mahkemesi Ceza Reisliği görevi sırasında Diyarbakır'da doğdu. Aslen Sivaslı tanınmış bir ailenin çocuğu olarak eğitiminin yanı sıra Arapça ve Farsça özel dersler aldı. Üsküp'te kısa bir süre edebiyat öğretmenliği görevinde bulundu. Samsun, Amasya tahrirat müdürlüklerinde, Remadiye, Yalvaç kaymakamlıklarında, Çorum ve Kayseri mutasarrıflıklarında bulundu. Kurtuluş Savaşı sırasında Sivas milletvekilliğine seçildi. 1922 yılından sonra kendini basın ve yayın işlerine verdi. 1939 yılında iki ay kadar süren hastalığının ardından vefat etti. Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi. M. Turhan Tan, edebiyat yaşamına aruz vezniyle yazdığı şiirleriyle başlar. Tasvir-i Efkâr ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde "S.", Servetifünun dergisinde "Bedrettin Mümtaz", "Halil Rüştü", İctihat ve Rûbab dergilerinde kendi adını kullanarak şiirler ve yazılar yayımladı. Hayat ansiklopedisinde "M. S." adıyla yayımlanan maddeler de M. Turhan Tan'ındır. Asıl ününü M. Turhan Tan adıyla yazdığı tarihî romanlarıyla yakalar. Akından Akına, Cem Sultan Fransızcaya; Piçler, Osmanlı Rasputin'i Cinci Hoca Yunancaya; Hürrem Sultan Fransızca, Yunanca ve Almancaya çevrilmiştir.", "Köşe Penceresinden Dil Ve Edebiyat Yazıları", M. Turhan Tan, Hazırlayan Bilâl Kas, Ötüken Kültür Serisi

II Caffè "Küllük" ile bana "Aziz Rengigül" diyen sevgili Anna'yı, Küllük'te fikir alış-verişi yapan nice kıymetli değerlerimizi saygıyla anıyorum.

Küllük Kahvesi

Beyazitte tütüncü dükkânları
Tramvayda dizi dizi kadınlar
Günlük endişeler, aşklar, günahlar
Tanıyorum hepinizi kadınlar

Bir yaşama gücüdür, sabahleyin
Ala-canlı fabrika işçileri
Dillerinde sırılsıklam türküler
Bir demli semaver gibi içleri

Yalnızlık, bembeyaz sandalyalarda
(Beyim emriniz ne, kahve mi, çay mı?)
Küllük kahvesinde bir deli rüzgâr
Yeni baştan yola düşmek kolay mı?

Günü birliğine açar yapraklar
Konar bengi bengi omzuna bir kuş
Aşk bu, şeker gibi erimez suda
(Haydi Topkapı'ya bir kişi, dolmuş)

Tütmek bunca olur burcu burcu hey
Avucumda bir güzel iğde dalıydın
Giderdim bir ışık gibi ardından
Şu mavi takside sen olmalıydın.
Feyzi Halıcı

“Küllük Kahvesi” şiirinde “un bel ramo di giuggiolo” yani “güzel bir iğde dalı” beni çocukluğuma, Eyüp Yaltırık dedeme, Nevzat babaannem ile Bahriye anneanneme götürdü. Hünnapı pek severlerdi, özellikle de dedem ve hemen her akşam bir kese kâğıdı hünnap ile eve gelirdi.

Babaannem Nevzat Hanım, 1940’ların başlarında Beyazıt’taki terzilik okulundan pekiyi derece ile mezun olmuş. Vergi mükellefi olarak bir moda evi, terzihane kurmuş. Diploması, çalışmaları, fotoğrafları arşivimde. Dedemle birlikte Beyazıt’a gittiklerinde Şamlı İskender’den nota kitapçıları, kâğıtları alırlarmış. Ud çalarmış her ikisi de. Dedem gençliğinde keman çaldıktan sonra kayınpederime (henüz küçük bir çocuk) ceketinin cebinden kâğıtlı çikolata sürprizi yaparmış. Babam bizi yazları, bazen kışın Beyazıt’a, sahaflara, Kapalı Çarşı’ya, Mısır Çarşısı’na, Üniversite’nin Profesörler Lokantası’na götürürdü. Merkez Bina’dan çıkıp, Çınaraltı’ndan Kapalı Çarşı’ya giderken anılarını anlatırdı. Yaşım gereği Küllük Kahvesi’nde oturmam, zira 1950’lerde yıkılmış maalesef.

Bir sonraki yazımda Küllük’ü merkeze alıp, başka bakış açıları ile ruhlarını şad ederek aktarmaya çalışacağım. “Bu devirde de böyle muallimler kahvehaneleri var mı bilemiyorum? Müdavim olmak”ı irdeleyerek.

Yaz geldi. Küllük vaktidir.